

บทที่ 1

บทนำ

‘Sapientiae Timor Domini Initium’
Psalm 110-111.

‘Hesiod for example, who provoke
new questions and open new
perspectives at every reading.’
Jacob Burckhardt. The Greeks
and Greek Civilization : 10.

ที่มา ความสำคัญและปัญหาของการวิจัย

การศึกษาและทำความเข้าใจความรู้ของยุคโบราณในเชิง ‘เทพปกรณัม’ (myth) และ ‘เทพปกรณัมวิทยา’ (mythology)¹ ในฐานะปฐมนิเทศความรู้

ความรู้ในเชิงศิลปวิทยาการของอารยธรรมของมวลมนุษยชาติที่กระจายตัวอยู่ตามดินแดนต่าง ๆ ทั้งดินแดนโลกตะวันออกและตะวันตก เริ่มต้น มีที่มาและจุดกำเนิดร่วมกันภายใต้กรอบโครงสร้างในแบบ ‘ปกรณัม’ หรือ ‘เทพปกรณัม’ (myth) สืบไปได้จากทุกอารยธรรมทั้งตะวันออกและตะวันตก จุดเริ่มต้นในเรื่องราวของสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์และตัวมนุษย์เอง มาจากการบอกเล่าในรูปแบบของเทพปกรณัมทั้งสิ้น สำหรับผู้ศึกษามีความคิดว่าการศึกษารเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นในอดีตของมนุษย์ จะต้องไม่มองข้ามความสำคัญของความรู้ที่ปรากฏอยู่ในรูปเทพปกรณัม กล่าวในอีกนัยหนึ่งเราไม่อาจเข้าใจอดีตได้หากไม่ศึกษาเทพปกรณัมเสียก่อน

---

¹มีการใช้คำว่า ‘ปรัมปราวิทยา’ ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 มาจากภาษาบาลีสันสกฤตมีความหมายถึงเรื่องเล่าสืบกันมา เก่าก่อนและอธิบายเพิ่มเติมว่า การศึกษาเรื่องราวที่ประมวลสืบต่อกันมาเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ความเชื่อ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือเหนือธรรมชาติ ตลอดจนเรื่องราวที่แต่งเติมจากเรื่องจริง ทางด้านผู้วิจัยเองขอใช้คำว่า ‘เทพปกรณัม’ มีความหมายถึงเรื่องราวที่เล่าขานมีเนื้อความเกี่ยวกับเหล่าเทพเจ้า (gods) อีกทั้งเนื้อหาความรู้ที่ศึกษามีความหมาย ความสำคัญและเกี่ยวข้องกับเทพเจ้า (gods) กรีกโบราณ

เทพปกรณัมมีที่มาจากรากศัพท์กรีกโบราณ ‘muthos’ และ ‘mythos’² ในภาษาลาติน ความหมายตรงตัวคือการใช้คำพูด (utterance/speech) คือเรื่องราวที่บุคคลได้กล่าวออกมา (something one says)³ คำพูดอาจอยู่ในรูปของ ‘ตำนาน’ (legend) และ ‘เรื่องเล่า’ (storytelling)⁴ ‘เทพปกรณัม’ คือเรื่องราวเล่าขานที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้า ในฐานะความรู้ของผู้คนในอดีตมีรูปแบบลักษณะเฉพาะในเรื่องของภาษา ความคิดและระบบตรรกะ เป็นประเด็นที่ ‘ฌ็อง ปีแอร์ เวอร์น็องต์’ (Jean Pierre Vernant) นักวิชาการคลาสสิก วิเคราะห์ว่า

‘เทพปกรณัมมีเหตุผลพร้อมภายในตัวของมันเอง’ (the reason in myth) ในสถานะของความรู้แก่ผู้คนสืบย้อนกลับไปในช่วงก่อนหน้าศตวรรษที่ห้าก่อนคริสตกาล อันเป็นช่วงเวลาก่อนที่ความรู้ของกรีกโบราณ จะเข้าสู่ความรู้ในรูปแบบวิทยาศาสตร์ จากการตีความของนักปรัชญาธรรมชาติ (natural philosophers) การเขียนบันทึกในรูปแบบของประวัติศาสตร์ ก่อนหน้านั้น เรื่องราวเทพปกรณัมถือเป็นสิ่งปกติ ทำหน้าที่ให้ความรู้แก่ผู้คน หมายถึงไม่ได้ถูกจัดให้เป็นเรื่องราวที่ตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกับคำอธิบายในเชิงเหตุผล ข้อเท็จจริง⁵ รูปแบบของการแสวงหาความรู้ทั้งทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และปรัชญา เกิดขึ้นจากข้อมูลในเชิงประจักษ์ (empirical) มากกว่าการจินตนาการ (imagination) คือความรู้ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์เป็นหลักไม่ใช่เรื่องราวของเหล่าเทพเจ้า จึงส่งผลต่อการศึกษาเทพปกรณัมต้องดำเนินไปด้วยความระมัดระวัง เพื่อจะได้ทำความเข้าใจถึงความรู้ ความหมาย บทบาทหน้าที่อันแท้จริงที่เกิดขึ้นและส่งผ่านของเทพปกรณัม อย่างไรก็ตามหากกล่าวถึงศิลปวิทยาการและความรู้ของทั้งกรีกและโรมันโบราณ ที่กินความหมายไปถึงความรู้ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ ปรัชญาและศิลปะ เราไม่อาจที่จะละเลยมองข้ามความสำคัญและอิทธิพลทั้งในทางบวกและลบของเรื่องราวทางเทพปกรณัมไปได้เลย⁶

²อย่างไรก็ตามเกิดข้อถกเถียงถึงการใช้คำ ‘เทพปกรณัมวิทยา’ (mythology) ความหมายตรงตัวคือรูปแบบและวิธีการศึกษา ‘เทพปกรณัมวิทยา’ เกิดขึ้นจากการรวมคำ ‘mythos’ เข้ากับ ‘logos’ มาจากคำว่า ‘legein’ คือคำพูด (speech) การบอกเล่า (tell) ‘logos’ มีความหมายสิ่งที่เกิดขึ้นจริง สามารถอธิบายเข้าใจในเชิงเหตุและผล ทำให้คำว่า ‘logos’ มีความหมายตรงกันข้ามกับ ‘mythos’ เมื่อมาอยู่รวมเป็นคำเดียวกัน อีกทั้งรูปแบบในการศึกษาเพื่อแสวงหาความรู้ของชาวกรีกโบราณ ‘logos’ คือความรู้ที่เกิดขึ้นในภายหลังความรู้ในแบบเทพปกรณัม

³G. S. Kirk. (1974) *The Nature of Greek Myths*. Harmondsworth : Penguin Books., p. 22.

⁴ภาษาลาตินใช้คำว่า ‘fabulous’ มีนัยออกมาในเชิงลบ หมายถึงการสร้างเรื่องราวที่ปราศจากสาระ (absurd invention)

⁵ยังเป็นชื่อของบทความที่รวบรวมไว้ในหนังสือ *Myth and Society in Ancient Greece*. (1990) จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ Zone Books.

⁶William Hansen. (2017) *The Book of Greek & Roman Folktales, Legends & Myths*. Edited, Translated & Introduced by William Hansen . Princeton : Princeton University Press., p. xxv.

เทพปกรณัม คือรูปแบบของการศึกษาองค์ความรู้ที่ถูกบันทึกเก็บสะสมส่งผ่านมาจากยุคอดีต (traditional past)⁷ อยู่ในลักษณะของการประพันธ์ในแบบ ‘ประวัติศาสตร์นิพนธ์’ (historiography) คือการตีความ ให้ความหมายเพื่อสร้างความเข้าใจอดีต⁸ ทางด้าน ‘เจียมบาติस्ता วิโก’ (Giambattista Vico : 1668-1744) นักนิรุกติศาสตร์ชาวเมืองเนเปิลของอิตาลี อธิบายการศึกษาเทพปกรณัมวิทยา (mythology) ว่าหมายถึง ‘การตีความเรื่องราวทางเทพปกรณัม’ (interpretation of myths) ที่เกิดขึ้นกับผู้คนในยุคต่อ ๆ มา ทางด้าน ‘มาร์เซล เดเตียนน์’ (Marcel Detienne) นักประวัติศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญกรีกโบราณ ให้ความหมายของเทพปกรณัมวิทยา คือ ‘ภาษาแรกเริ่ม’ (the first language) ที่เกิดขึ้นในช่วงวัยเด็กของเผ่าพันธุ์มนุษย์ (childhood of the race) อีกทั้งอยู่ในฐานะถ้อยคำแรกเริ่มต้น (original Word) ในเชิงบอกเล่าเรื่องราว⁹

สอดคล้องกับทาง ‘ฌ็อง ปีแอร์ เวอร์นอนด์’ ซึ่งกล่าวถึงเทพปกรณัมว่า ‘เทพปกรณัมไม่ใช่แค่การศึกษา การบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ (stories)’¹⁰ การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของเทพปกรณัม มาจากการส่งผ่านความรู้ของผู้คนจากรุ่นสู่รุ่นในรูปแบบของ ‘ความทรงจำ’ (memory)¹¹ ‘มุขปาฐะ’ (orality) และภายใต้ ‘จารีตประเพณี’ (tradition)¹² ต่อมา ‘ฌ็อง ปีแอร์ เวอร์นอนด์’ ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับเทพปกรณัมไว้อย่างน่าสนใจว่า เป็นความรู้ที่อัดแน่นไปด้วยความหมาย คงความสำคัญสำหรับชาวกรีกโบราณ เทพปกรณัมกรีกโบราณมีส่วนทำให้อารยธรรมกรีกโบราณ มีพัฒนาการแตกต่างออกไปจากอารยธรรมยุคโบราณด้วยกัน ทั้งของจีน อินเดีย และอียิปต์ไปจนถึงดินแดนที่ตั้งอยู่ในแถบตะวันออกกลาง และอเมริกา ก่อนการเดินทางสำรวจของโคลัมบัส อีกทั้งความรู้ในแบบเทพปกรณัมมีความแตกต่างไปจากความรู้ในเชิงประวัติศาสตร์และปรัชญา ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นตามมาภายหลัง ในส่วนคุณค่าของเทพปกรณัมวิทยาคือ ที่มาแล้วแล้วเกิดขึ้นจากความสามารถพิเศษ (talent and skill) เฉพาะตัวของบุคคลผู้ประพันธ์หรือสร้างมันขึ้นมา ส่งผลให้เนื้อหา รายละเอียดของเทพปกรณัม

⁷Richard Kearney. (2002) On Stories. New York : Routledge., pp. 3-7. อริสโตเติล ให้ความสำคัญกับการสร้างเรื่องราวเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างไปจากสัตว์ด้วยความสามารถในการสร้างประกอบเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ให้ถูกจดจำไม่ให้สูญหายและลืมเลือนไป

⁸M.C. Howatson. (2005) (eds.) The Oxford Companion to Classical Literature. Second edition. Oxford : Oxford University Press. ,p. 378.

⁹Marcel Detienne. (1986) The Creation of Mythology. Translated from French by Margaret Cook. Chicago : The University of Chicago Press.,p.3.

¹⁰Jean-Pierre Vernant. (2002) The Universe, The Gods, And Men. Translated from the French by Linda Asher. New York : HarperCollins Publishers., p. xi.

¹¹ชาวกรีกให้ความสำคัญกับความจำในฐานะรากฐานของความรู้ สืบได้จากมารดาแห่งเทพีศิลปะ หรือ ‘Muses’ คือ เทพีความทรงจำ (Mnemosyne)

¹²Jean-Pierre Vernant. Ibid., p. x.

สามารถใส่เพิ่มเสริมเติมแต่งให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา คือมีการปรับเปลี่ยน ผ่านการประยุกต์ การดัดแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงของการถ่ายทอด (การเล่าเรื่อง การแสดง) ‘การด้นสด’ (improvise) ที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้งๆไป¹³ ทางด้าน ‘เจมส์ เฟรเซอร์’ (James Frazer) นักมานุษยวิทยาและคติชนวิทยา (folklorist) นิยามความหมายของเทพปกรณัมคือ ‘ปรัชญาของผู้คนที่ยังอยู่อาศัยในยุคบรรพกาล’ (philosophy of primitive man) เกิดขึ้นจากความสนใจใคร่รู้ ความพยายามในการตีความและทำความเข้าใจต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ดำเนินอยู่รอบตัว ซึ่งเต็มไปด้วยเรื่องของความลึกลับ (mysteries) ซ่อนเร้น (hiding) สำหรับพวกเขา¹⁴ นอกจากนี้วิธีการและรูปแบบความคิดในเชิงเทพปกรณัม ช่วยให้ผู้คนเข้าใจถึงกำเนิด ที่มาเหมือนอย่างที่ว่านักวิชาการที่ศึกษาได้กล่าวให้มีความสำคัญมาข้างต้น ความสำคัญของเทพปกรณัมอีกอย่างคือ การไม่จัดเรียงลำดับเวลาในแบบของประวัติศาสตร์ เช่นอดีต ปัจจุบันและอนาคต เทพปกรณัมสร้างและให้คำอธิบาย คำตอบที่ประวัติศาสตร์ไม่มีให้ เทพปกรณัมทำให้อดีตเป็นสิ่งที่จับต้องและเข้าใจได้ แตกต่างไปจากประวัติศาสตร์เนื่องจากประวัติศาสตร์มีข้อจำกัดขึ้นอยู่กับหลักฐาน ข้อมูล เหตุการณ์ที่ถูกบันทึก¹⁵

กำเนิดและที่มาของความรู้ของเทพปกรณัมวิทยาผ่านรูปแบบ ‘เทพปกรณัมรังสรรค์’

เรื่องราวของการเป็น ‘เทพปกรณัมรังสรรค์’ (mythopoeia/myth-making)¹⁶ หรือการสร้างเทพปกรณัมเริ่มต้นขึ้นภายใต้อารยธรรมเมโสโปเตเมีย ประกอบด้วยดินแดนและผู้คนที่กระจายตัวอยู่ในดินแดนลุ่มแม่น้ำไทกริสกับยูเฟรติส มีพัฒนาการจนสร้างรูปแบบการปกครองในลักษณะของอาณาจักร ที่เคยเจริญรุ่งเรืองอยู่ในยุคโบราณ ประกอบด้วยชาว ‘ซูเมอร์เรียน’ (Sumerian) ‘อัครเคเดียน’ (Akkadian) ‘ฮิตไทต์’ (Hittites) และ ‘บาบิโลน’ (Babylonian) ตามลำดับ สิ่งที่เกิดขึ้นกับอาณาจักรและอารยธรรมยุคโบราณเหล่านี้ คือเกิดความรู้ในเรื่องของการลอกเลียนระเบียบแบบแผน หรือความสมบูรณ์แบบของจักรวาล (cosmological order)¹⁷ ซึ่งแน่นอนว่าอิทธิพลในความโดดเด่นของ

¹³Jean-Pierre Vernant. Ibid., p. xi.

¹⁴James George Frazer. (1930) Myths of The Origin of Fire. An Essay. London : Macmillan and Co, Limited., p. v.

¹⁵Moses. I. Finley. The Use and Abuse of History of History. Harmondsworth : Penguin Books.,p.13. (long before anyone dreamed of history, myth gave an answer...to make past intelligible and meaningful)

¹⁶ภูมิปัญญากรีกโบราณพิจารณาวินิพนธ์ (poiesis) มีความหมายถึงการสร้าง (making) คำดังกล่าวอาจใช้ในความหมายของประเภทวรรณกรรม (literary genre) เกิดขึ้นกับนักประพันธ์ในยุคต่อมา ยกตัวอย่างเช่นงานของ C.S. Lewis, William Blake มาจนถึงผลงานที่รู้จักกันในวงกว้างของ J.R.R. Tolkien (ผู้สนใจโปรดดูการวิเคราะห์หน้าที่ของปกรณัมรังสรรค์ได้ใน Joseph Campbell. The Hero with a Thousand Faces)

¹⁷คำว่า ‘cosmos/kosmo’ ในภาษากรีกมีความหมายถึงความเป็นระเบียบแบบแผน (order)

อารยธรรมดินแดนตะวันออกใกล้ (Near East) ที่ได้กล่าวมานี้ส่งผลต่อพัฒนาการทางศิลปวิทยาการในด้านต่าง ๆ ของกรีกโบราณในช่วงเริ่มต้น ชาวกรีกได้รับเอาเรื่องราวในเทพปกรณัม จักรวาล โลกทางธรรมชาติและยังส่งต่อมาถึงดินแดนอาณาจักรกรีกโบราณที่ตั้งใน 'ไอโอเนีย' (Ionia) ซึ่งได้ส่งอิทธิพลต่อผลงานทั้งของโฮเมอร์กับเฮสิียด ในฐานะผู้ประพันธ์เทพปกรณัมรังสรรค์¹⁸

ความสนใจในการศึกษา จำลองแบบและทำความเข้าใจในการทำงานของจักรวาล ทำให้มนุษย์เกิดความรู้ถึงที่มาและต้นแบบความเป็นระเบียบแบบแผนที่จะถูกนำมาใช้กับผู้คนของชุมชนการเมืองในเวลาต่อมา ตัวอย่างความรู้เรื่อง 'ความยุติธรรมภายใต้ระเบียบแบบแผนของจักรวาล' (cosmos justice) เป็นความรู้ที่ถูกถอดแบบจำลองเพื่อนำมาใช้กับการปกครองชุมชนการเมืองหรือนครรัฐ¹⁹ ความรู้เรื่องความยุติธรรมของมนุษย์มีการอ้างอิงและต้องสอดคล้องกับความยุติธรรมของจักรวาล นักวิชาการประวัติศาสตร์ด้านศาสนาชาวโรมาเนีย 'เมอร์เซีย เอลิแอด' (Mircea Eliade) วิเคราะห์ความหมายและความสำคัญเรื่องการลอกเลียนความสมบูรณ์แบบของจักรวาลไว้อย่างน่าสนใจว่า

'เทพปกรณัม (myth) คือการเล่าเรื่อง ในฐานะประวัติศาสตร์อันศักดิ์สิทธิ์ (divine history) มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ 'เวลาในปฐมบรรพกาล' (primordial time) คือ 'เวลาที่สมมติกันขึ้นมาในการเริ่มต้นของสรรพสิ่งต่าง ๆ' (fabled time of the beginnings) กล่าวในอีกอย่างหนึ่งเทพปกรณัมบอกเราให้รู้ถึงการเกิดขึ้นและมีอยู่ การกระทำของ 'สิ่งที่อยู่เหนือไปจากธรรมชาติ' (Supernatural Beings) โดยก่อนหน้าเคยเป็นปริศนาและเรื่องราวที่มนุษย์ไม่มีความเข้าใจ²⁰

ความเป็น 'เทพปกรณัมรังสรรค์' ของดินแดนต่าง ๆ ในเมโสโปเตเมีย เป็นต้นแบบริเริ่มในการสร้างแนวคิดของการเชื่อมโยงมนุษย์กับเทพเจ้า มีชื่อเรียกว่า 'มานุษยรูปร่างนิยม' (anthropomorphism)

¹⁸โปรดดูรายละเอียดได้ใน Morgan L West. *Theogony and Works and Days*. Introduction. Hesiod. (1988) *Theogony and Works and Days*. A new translation with an Introduction Notes by M.L. West. Oxford : Oxford University Press : 5-10. การแปลความในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยใช้เล่มแปลของ 'West' เป็นหลักในฐานะงานแปลที่ได้รับความนิยมในการใช้อ้างอิงจากผู้ศึกษาเฮสิียด โดยจะดูควบคู่ไปกับฉบับแปลของ 'Richard McIlwaine Frazer' (1985) *The Poems of Hesiod*. Translated with Introduction and Comments by R.M. Frazer. Illustrated by Mary Sue Roniger. Norman : University of Oklahoma Press. และฉบับแปลของ 'Dorothea Wender' (1973) *Hesiod. Theogony. Works and Days, Theogonis. Elegies*. Translated and with introductions by Dorothea Wender. Harmondsworth : Penguin Books.

¹⁹การวิเคราะห์ในเชิงเทววิทยาต่อเทพปกรณัม อยู่ในสถานะของความเป็นพหุเทวนิยม (polytheism) ความรู้เกี่ยวกับเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำหน้าที่อธิบายเรื่องราวของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (divine history)

²⁰Milton Covensky. (1966) *The Ancient Near East Tradition*. London : Harper & Row, Publishers., p. 5.

ขณะเดียวกัน เทพเจ้าในเมโสโปเตเมียยังมีที่มาในแบบวงศาความญาติ คือครอบครัวสืบทอดอำนาจ จากรุ่นสู่รุ่น ลักษณะและรูปแบบของเทพเจ้าในเมโสโปเตเมียที่ได้กล่าวมานี้ถูกถ่ายทอดส่งต่อมายัง กรีกโบราณ โดยการส่งผ่านเข้ามาทางดินแดนอาณานิคมกรีกในดินแดน ‘ไอโอเนียน’ (Ionian) ซึ่งมีพื้นที่ตั้งติดต่อกันกับอารยธรรมของซีโกลตะวันตก ทั้งสองฝ่ายติดต่อกันในรูปของการค้า และการทำศึกสงคราม ความเป็น ‘มานุษยรูปนิยม’ คือแนวคิดที่มีความสำคัญในการศึกษาทำความเข้าใจ ความรู้ของเทพปกรณัมของกรีกโบราณ ถึงแม้จะมีสถานะอันสูงศักดิ์เป็นถึงเทพเจ้าที่มนุษย์ ยกย่อง ผู้คนให้การเคารพบูชา มีความเกรงกลัวในพลังอำนาจและอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ แต่ก็ยังมีพฤติกรรม อุบนิสัยใจคอ การแสดงออกถึงอารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ ที่ไม่แตกต่างไปจากมนุษย์ผู้ที่เทพเจ้าได้สร้างขึ้นมากับมือ การมีอุปนิสัยชอบเข้ามายุ่งเกี่ยวและแทรกแซงในกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ในลักษณะมีอคติเลือกที่รักมักที่ชัง เกิดความอิจฉาริษยา เจ้าคิดเจ้าแค้น อีกทั้งยังแสดงออกถึงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม²¹ เป็นไปทั้งให้ความช่วยเหลือ กลั่นแกล้งและลงโทษ เหมือนกับที่ ‘เซโนฟาเนส แห่ง โคลโฟนอน’ (Xenophanes of Colophon) นักปรัชญากรีกช่วงศตวรรษที่ห้าก่อนคริสตกาลแสดงออก ในเชิงอุปมาเสียดสีด้วยถ้อยคำที่รุนแรงถึงสถานะ บทบาทและพฤติกรรมของเหล่าเทพเจ้ากรีกที่ปรากฏในงานของโฮเมอร์เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีว่า

โฮเมอร์และเฮสิียดบอกเล่าถึงพฤติกรรมเหล่าเทพเจ้าที่ปฏิบัติตัวเต็มไปด้วยความน่าละอาย (shameful) ไร้การคำนึงถึงเกียรติยศศักดิ์ศรี (disgraceful) แม้อยู่ท่ามกลางผู้คน เหล่าเทพเจ้าได้กระทำเรื่องต่าง ๆ ทั้งการลักขโมย (theft) แอบเล่นชู้ (adultery) รวมไปถึงออกเล่ห์กลอุบาย มาหักหน้ากันเอง (mutual deception)²² จึงเข้าใจได้ถึงความเป็นเทพเจ้าที่เสมือนกระจกสะท้อนถึง ธรรมชาติพื้นฐานความเป็นมนุษย์ไปในขณะเดียวกัน

แม้จะปรากฏอยู่ในรูปของเรื่องราวเทพปกรณัม แต่ก็อยู่ในฐานะของความรู้ที่สะท้อนถึงความจริงที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และสังคม ถูกจัดบันทึกอยู่ในรูปของ ‘ตำนาน’ (legend) จึงกล่าวได้ว่า ‘มหากาพย์’ (epic) เมื่อพิจารณาจากแง่มุมทางประวัติศาสตร์ คือการเขียนบันทึกเรื่องราวที่เกิด

²¹ในทัศนะของนักปรัชญาอย่างเพลโต กล่าวโจมตีผลงานกวีนิพนธ์ของโฮเมอร์ บอกเล่าพฤติกรรมและแบบอย่างที่ไม่ดีของเหล่าเทพเจ้า ควรจะมีการสั่งห้ามไม่ให้นำมาเผยแพร่กับคนในชุมชนการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับความคิดทางปรัชญาการเมืองในการสร้างรูปแบบการปกครองที่ดี จึงเป็นที่มาของประเด็นความขัดแย้งระหว่างนักปรัชญากับกวีนิพนธ์

²²The First Philosophers. The PreSocrates and the Sophists. (2000) A new translation by Robin Waterfield. New York : Oxford University Press. Xenophanes of Colophon. DK21B11. คำวิพากษ์ต่อพฤติกรรมของเหล่าเทพเจ้าจากผลงานของ ‘เซโนฟาเนส’ อยู่ในช่วงที่ศิลปะวิทยาการของกรีกโบราณกำลังเปลี่ยนมาสู่ยุคความรู้ของนักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (natural philosopher) ยอมรับแน่นอนว่ามีมุมมองและวิธีการในการเข้าใจสิ่งที่ตนเองศึกษาแตกต่างชัดเจนไปจากความรู้ก่อนหน้า ที่อยู่ในรูปเทพปกรณัม ในช่วงต่อมาการโจมตีและวิพากษ์ในเชิงด้อยคุณค่าเนื้อหาของเทพปกรณัมมาถึงจุดสูงสุดและดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นระบบจากผลงานของเพลโต

ขึ้นกับพวกเขาในอีกรูปแบบหนึ่ง (historiography) ตามความเข้าใจของผู้คนโลกยุคโบราณ²³ ประกอบด้วยรายละเอียดเล่าขานพฤติกรรม การประพฤติ การแสดงออกและปฏิบัติตัวของเหล่าเทพเจ้ากรีกโบราณ มีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากมนุษย์ที่เป็นเทพเจ้าเป็นผู้สร้างขึ้นมากับมือ เรียกว่า ‘มานุษยรูปนิยม/ลักษณะนิยม’ (anthropomorphism)²⁴ จึงไม่อาจรู้ได้ว่าใครลอกเลียนแบบพฤติกรรมใคร ใครมีอิทธิพลต่อใครกันแน่ ยกตัวอย่างเช่น ฝ่ายบิดาเกิดความหวาดระแวง หวาดกลัวและไม่ไว้ใจว่าบุตรแท้ ๆ ของตัวเองเมื่อเติบโตขึ้นมา จะหันกลับมาแย่งชิงอำนาจหรือโค่นล้มบัลลังก์ของผู้เป็นบิดา ฝ่ายบิดาก็จึงลงมือกำจัดลูกของตัวเองด้วยวิธีการต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่นการนำทารกที่เพิ่งเกิดใหม่ไปโยนทิ้งในป่า หรือเอาไปปล่อยให้ลอยจมน้ำในแม่น้ำ (infanticide/exposure) หรือในกรณีของเทพ ‘โครโนส’ ใช้วิธีการกำจัดบุตรด้วยการกลืนกินลูกตัวเอง กลับกันหากบุตรชายรอดชีวิตเมื่อถึงคราวเจริญเติบโตขึ้นมา ก็ทำการแย่งชิงอำนาจ ในลักษณะของการทำปิตุฆาต (patricide) จากตัวอย่างของเทพบิดรซุสที่ลงมือโค่นอำนาจบิดาของตัวเองคือเทพโครโนส มาถึงพฤติกรรมทางเพศผ่านการร่วมประเวณีกันเองระหว่างพี่น้อง (incest) ลงมือกระทำไปด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ มาจากความผิดปกติ มือคดและอารมณ์ในเรื่องของความรัก ความชอบ ความเกลียดชังและความอิจฉาริษยาที่พบเห็นได้เป็นเรื่องปกติ²⁵ เฉกเช่นเดียวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์ด้วยกัน โดยบทบาทพฤติกรรมการแสดงออกและการปฏิบัติตัวของเหล่าเทพเจ้าที่กล่าวมาในข้างต้นทั้งหมด ถูกบันทึกอยู่ในผลงานของทั้งโฮเมอร์กับเฮสิียด

นักวิชาการทางด้านมานุษยวิทยาที่ลงไปศึกษาวิจัยค้นคว้า มีการค้นพบและการตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า เทพปกรณัมเกิดขึ้นในรูปแบบเดียวกันซ้ำแล้วซ้ำเล่าไปทั่วโลก ในลักษณะที่มีโครงสร้างของปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์เรื่องราว เนื้อหาที่มีความคล้ายคลึงอยู่ในระดับที่มีความใกล้เคียงกัน ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างของเรื่อง การดำเนินเรื่องที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน หรือไม่แตกต่างกันมากนัก (same pattern) คือมีลักษณะของตัวละครเหมือนจะถอดแบบกันมา ต่อกันต่อเนื่องกันมา ภายใต้ชะตากรรมในรูปแบบเดียวกัน จึงไม่ใช่เป็นเรื่องความบังเอิญ²⁶ เป็นการสะท้อนเกี่ยวข้องกับ

²³John Burrow. (2008) A History of Histories. New York : Vintage Books., p. xiv.

²⁴มาจากภาษากรีกโบราณ ‘anthropos’ หมายถึงมนุษย์กับ ‘morphe’ หมายถึงรูป (form)

‘anthropomorphism’ คือปรากฏอยู่ในรูปร่างกายพร้อมพฤติกรรมที่เหมือนกับมนุษย์ ด้านของเซโนฟาเนส เคยอธิบายรูปลักษณะความเป็นมานุษยรูปนิยมในทางศาสนากล่าวถึงหากสัตว์ต่างๆ มีความสามารถเหมือนกับมนุษย์ คือมีมือ พวกสัตว์เหล่านั้นก็จะวาดภาพเทพเจ้าของตนเองขึ้นมาและมีรูปร่างเหมือนกับสัตว์แต่ละประเภท (The First Philosophers.,p.27)

²⁵Amy T. Peterson and David J. Dunworth. (2004) Mythology. A Guide to Cultural References. Westport : Greenwood Press., pp. xiv-xvii.

²⁶‘The human (savage) mind is everywhere one and the same and that it has the same capacities.’ Claude Levi-Strauss. (2001) Myth and Meaning. London : Routledge.,p.14. และ Tristes Tropiques

เรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงระหว่างมนุษย์ด้วยกัน²⁷ โดยบทบาท พฤติกรรมการแสดงออกและการปฏิบัติตัวของเหล่าเทพเจ้า ที่กล่าวมาในข้างต้นทั้งหมดนี้ถูกบันทึกอยู่ในผลงานเชิงมหากาพย์ของโฮเมอร์กับเฮสิียด

สิ่งที่ผู้ศึกษาได้จากการศึกษาเรื่องราวเทพปกรณัม คือการช่วยให้มองเห็นและเข้าใจถึงบทบาทในเชิงโครงสร้างและหน้าที่ (structural-functional) ของเหล่าเทพเจ้าในฐานะผู้สร้างทั้งจักรวาล โลก ให้กำเนิดสรรพสิ่งในธรรมชาติรวมไปถึงมนุษย์ การกำหนดและจัดระเบียบแบบแผนในโลกธรรมชาติ ลงมาสู่ระเบียบแบบแผนเพื่อใช้ปกครองและชี้นำให้แก่มนุษย์ ในเรื่องของความยุติธรรม คุณธรรม กฎหมาย ซึ่งเป็นที่มาของความรู้รวมไปถึงศิลปะวิทยาการในแขนงต่าง ๆ เช่น ไฟอาวุธ การถลุงเหล็ก การศึกษา ภูมิปัญญา การรักษาโรค พิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิด แต่งงาน และพิธีศพ ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานี้สร้างทั้งความเจริญและความเสื่อมให้แก่มนุษย์ซึ่งมาจากอำนาจอิทธิพล การปฏิบัติตัวของเหล่าเทพเจ้าทั้งสิ้น การศึกษาเทพปกรณัมวิทยาจึงมีความสำคัญช่วยให้เราเข้าใจถึงโครงสร้างทางความคิดการทำงานของสังคม และบทบาทหน้าที่ภายใต้โครงสร้าง เช่น โครงสร้างของความยุติธรรมในแบบเทวยุติธรรม บทบาทหน้าที่ของเทพเจ้าในการคอยลงโทษผู้กระทำความผิด ให้รางวัลแก่ผู้ทำดี รวมถึงปฏิบัติตัวให้ความเคารพและเชื่อฟัง ซึ่งทั้งโครงสร้างและหน้าที่ต่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยง มีผลต่อกันในลักษณะที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ จึงกล่าวได้ว่าเราไม่อาจเข้าใจความคิด รูปแบบชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีตได้ หากไม่ศึกษาทำความเข้าใจความรู้ทางเทพปกรณัมเสียก่อน

บทบาทของเทพปกรณัมในชุมชนการเมืองกรีกโบราณ

มีนักวิชาการทางด้านมานุษยวิทยาที่ไปศึกษาวิจัยและค้นคว้า จนตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจขึ้นมาว่า เทพปกรณัมเกิดขึ้นในรูปแบบเดียวกันซ้ำแล้วซ้ำเล่าไปทั่วโลก ในลักษณะที่รูปแบบโครงสร้าง (pattern/structure) ของปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์เรื่องราว เนื้อหาที่มีความคล้ายคลึงอยู่ในระดับที่มีความใกล้เคียงกัน ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างหลักของเรื่อง การดำเนินเรื่องที่มีเนื้อหาไม่แตกต่างกันมากนัก กล่าวคือมีลักษณะของตัวละครเหมือนจะถอดแบบกันมา ซึ่งไม่ใช่เป็น

(1955) ผลงานของ Claude Levi-Strauss กับ Georges Dumezil ในช่วงทศวรรษที่เจ็ดสิบของยุโรป การเดินทางสำรวจดินแดนใหม่ ๆ ควบคู่ไปกับการล่าอาณานิคมมีส่วนสำคัญช่วยแวดวงวิชาการตะวันตกในการปลุกกระแส เกิดความตื่นตัวหันมาให้ความสนใจศึกษาเรื่องราวเทพปกรณัมและกรีกนิยม (Hellenism)

²⁷เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มีให้เห็นเป็นตัวอย่งมากมาย เป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างสมาชิกครอบครัวของผู้ปกครอง เกิดกรณีของพ่อฆ่าลูก ลูกฆ่าพ่อ น้องชายฆ่าพี่ชาย มีสาเหตุเพื่อแย่งชิงอำนาจทางการเมือง

เรื่องความบังเอิญ²⁸ เช่นการเอาทารกไปทิ้ง (exposure) การสมสู่กันเองในครอบครัว (incest) การสังหารบิดาแล้วแต่งงานกับมารดาตนเองด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ กล่าวคือในแต่ละชาติพันธุ์จะต้องมีเรื่องราวทางเทพปกรณัม เพื่อทำหน้าที่และมีวัตถุประสงค์บอกเล่าถึงกำเนิดและที่มาของตนเองด้วยการมองย้อนกลับไปยังอดีตกาล เพื่อไขความกระจ่างในการเกิดขึ้นของสรรพสิ่งรวมไปถึงเผ่าพันธุ์ ชาติพรรณของตนเอง เทพปกรณัมทำหน้าที่ในฐานะของการเป็นอัตลักษณ์เพื่อการยึดโยงและเชื่อมโยงผู้คนในชุมชนการเมืองเข้ามาไว้ด้วยกัน สร้างให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความคิดในความเป็นชุมชนทางการเมือง ที่อาจอยู่ในรูปของความเชื่อให้การนับถือเคารพบูชาในรูปของกำเนิดบรรพบุรุษ ที่มาของชุมชน ชาติพันธุ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเทพเจ้าที่เก่าแก่มีความเป็นมาก่อนหน้าศาสนา ติดตามมาด้วยสิ่งที่ยกย่องให้เกียรติในรูปของบุคคลที่เป็นวีรบุรุษ ในกรณีของเทพปกรณัมกรีกคือการให้ความสำคัญกับวีรบุรุษ วีรสตรีเชื่อมต่อกับวิถีคิดในเชิง ‘มนุษยนิยม’ (humanism) เป็นการบอกถึงอัตลักษณ์เฉพาะของอารยธรรมกรีก ทำให้เทพปกรณัมกรีกโบราณมีความแตกต่างไปจากเทพปกรณัมที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้าทั้งของอียิปต์ เปอร์เซียและเมโสโปเตเมีย มีเนื้อหาส่วนใหญ่กล่าวถึงเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์²⁹ เชื่อมโยงมาสู่ความคิดในรูปของเทวราช (God-King) และเทวธิปไตย (theocracy)³⁰

ภายใต้โครงสร้างทางความคิดที่ทุกสังคมในอดีตมีร่วมกัน เทพปกรณัมทำหน้าที่ไขข้อสงสัยด้วยการเล่าความถึงความเป็นมาตั้งแต่ต้นกำเนิดของจักรวาล (cosmogony) เหล่าเทพเจ้า (theogony) พัฒนาการความเป็นมาของโลก บอกเล่าเรื่องราวรากเหง้าของบรรพบุรุษมนุษย์ การกล่าวสรรเสริญวีรบุรุษบุคคลสำคัญของเผ่าพันธุ์ และยังให้ภาพของสถานที่เกี่ยวกับชีวิตภายหลังความตายอย่างเช่นสวรรค์ นรกภูมิ ความเป็นมาของทั้งโลกทางธรรมชาติ กำเนิดเหล่าสรรพสัตว์ และมนุษย์ เทพปกรณัมยังทำหน้าที่ในเชิงบอกถึงความเชื่อมโยงระหว่างตัวของเทพเจ้าในฐานะต้นกำเนิด ผู้ประทานและส่งมอบศิลปะวิทยาการความรู้ในศาสตร์และแขนงต่าง ๆ ประทานมาให้มนุษย์ เช่นในรูปของเทพแห่งไฟ เทพแห่งสงคราม เทพแห่งศิลปะ เทพแห่งการสื่อสาร เทพพิแห่งความ

²⁸‘The human (savage) mind is everywhere one and the same and that it has the same capacities.’ Claude Levi-Strauss. (2001) *Myth and Meaning*. London : Routledge., p. 14. และ *Tristes Tropiques* (1955) เป็นผลงานของนักมานุษยวิทยา ‘Claude Levi-Strauss’ กับ ‘Georges Dumezil’ หากย้อนกลับไปในช่วงทศวรรษที่เจ็ดสิบของยุโรป ในเรื่องของการเดินทางสำรวจดินแดนแปลกใหม่ควบคู่ไปกับการล่าอาณานิคม ได้มีส่วนสำคัญช่วยแวดวงวิชาการตะวันตกในการปลุกกระแส เกิดความตื่นตัวหันมาให้ความสนใจศึกษาเรื่องเทพปกรณัมและกรีกนิยม (Hellenism)

²⁹Jasper Griffin. (1988) *Greek Myth and Hesiod*. In *Greece and the Hellenistic World*. Edited by John Boardman, Jasper Griffin and Oswyn Murray. Oxford : Oxford University Press., p. 73.

³⁰The Age of God-Kings. Time Frame 3000-1500 BC. (1987) The Editors of Time-Life Books. Virginia : USA., pp. 2-3.

อุดมสมบูรณ์ เทพที่แห่งการแต่งงาน เทพแห่งความตายและเทพอื่น ๆ อีก ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานี้กลายเป็นรากฐานความรู้ ก่อกำเนิดขนบธรรมเนียมปฏิบัติให้เกิดขึ้นในแต่ละชุมชนการเมือง เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนการเมือง และช่วยสร้างให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางอารยธรรมแก่มวลมนุษยมาเป็นระยะเวลายาวนาน

นอกจากนี้หากวิเคราะห์ภายใต้โครงสร้าง ‘พหุเทวนิยม’ (polytheism) ใช้ในการจัดแบ่งประเภทความรู้ทางเทววิทยา (theology) เทพปกรณัมทำหน้าที่สามอย่าง มิติแรกมีหน้าที่อธิบายถึงกำเนิดและที่มาของจักรวาลสรรพสิ่งต่าง ๆ และมนุษย์ (origin) มิติที่สองบอกข้อมูลเรื่องราวส่วนตัวในเชิงชีวประวัติของเทพเจ้าแต่ละองค์ (biographical aspect) มิติสุดท้ายบอกถึงความเป็นวงศาคณาญาติ โดยเล่าความเป็นมาและบรรพบุรุษของเหล่าเทพเจ้า (genealogy)³¹ ส่วนหน้าที่ทางศาสนา (religion) ในรูปแบบของ ‘พหุเทวนิยม’ ทำหน้าที่ ให้คำอธิบายในเรื่องกำเนิด ที่มาของจักรวาลสรรพสิ่งต่าง ๆ และมนุษย์ (cosmo) มิติที่สองคือการทำหน้าที่ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (sacred) ผู้คนให้ความเคารพบูชา (cult) มีเทพเจ้าในฐานะศูนย์กลางการดำเนินพิธีกรรม (ritual) การจัดงานเพื่อเฉลิมฉลองตามเทศกาล (festival) ตลอดจนถึงรูปแบบการจัดองค์กรทางสังคมการเมือง (social and political organization) ออกมาเป็นสิ่งก่อสร้าง (building) พื้นที่ (space) หรือสถานที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นแหล่งรวมจิตวิญญาณของผู้คน (sacred place) มาจากเทพเจ้าที่แต่ละชุมชน ชาติพันธุ์ และนครรัฐต่าง ๆ บูชานับถือบ่งบอกถึงควมมีอัตลักษณ์เป็นตัวของตัวเอง เกิดความสืบเนื่องในขนบธรรมเนียม ความเป็นเอกเทศ ความมีอิสระในการปกครองตนเอง (political autonomous) มีส่วนช่วยในการบ่มเพาะปลูกฝังคุณธรรมของความเป็นพลเมือง (civic virtues) การแสดงออกถึงความรัก ความภาคภูมิใจ (civic pride) เกิดความรู้สึกร่วมกันในมาตุภูมิ (civic engagement) เชื่อมโยงผู้คนเข้ามาด้วยกัน (bond) เพื่อสร้างสำนึกร่วมกันในความเป็นชุมชนการเมือง เกิดความเป็นเอกภาพ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (koinon) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อรูปแบบทางการเมืองและชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน รวมถึงการสร้างระบอบการปกครอง โดยจะอ้างอิงหลักฐานเป็นเรื่องจริง หรือเรื่องราวทางจินตนาการ ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญที่ผู้ศึกษาต้องนำมาวิเคราะห์อภิปรายกันต่อไป

อย่างไรก็ตามความพยายามในการตีความหมายของคำในข้างต้น อาจจะเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องหากพิจารณาย้อนกลับไปยังเทพปกรณัมที่ชาวกรีกเล่าขานกันมาภายใต้เรื่องราวของเทพเจ้าและวีรบุรุษของพวกเขา การเล่าขานเรื่องราวดังกล่าวสำหรับชาวกรีก ไม่ได้พินิจพิจารณาอย่างจริงจังหรือคำนึงถึงความถูกต้องของสิ่งที่ตัวเองเล่าออกมา กล่าวได้ว่าชาวกรีกไม่มีแนวคิด ความตระหนัก

³¹Jan Assmann. In *Religions of the Ancient World : A Guide*. Sarah Iles Johnsson. (general editor) Cambridge : The Belknap Press of Harvard University Press, 2004., pp. 18-19.

ในเรื่องความแตกต่างและแยกแยะถึงเรื่องราวที่เขาเล่าออกมาว่าจะเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องแต่งขึ้น ซึ่งประเด็นหลังนี้เกิดขึ้นมาจากการตีความ การสร้างมุมมองและความเข้าใจที่คนรุ่นหลังเข้าไปศึกษา เทพปกรณัมของกรีกโบราณ แต่ก็ยังเป็นประเด็นที่น่าตั้งข้อสังเกตว่า เรื่องเล่าทางเทพปกรณัม ไม่ได้เป็น เรื่องของตำนานหรือเรื่องแต่งขึ้นมาไปทั้งหมด นั้นหมายความว่าเนื้อหาที่ยังมีเรื่องจริงที่เกิดขึ้นใน ประวัติศาสตร์ปะปนผสมกันอยู่กับเรื่องเล่า ทำให้องค์ประกอบของเทพปกรณัม ดำเนินอยู่ในลักษณะ ของเรื่องเล่าที่เรียกว่า ‘ตำนานกึ่งประวัติศาสตร์’ (quasi-historical tales)³² ในความเป็นจริงชาวกรีก ใช้ประโยชน์จากเทพปกรณัมเป็นแหล่งของความรู้ การเรียนรู้ในการสร้างคุณค่าทางคุณธรรม การให้ บทเรียนทางจริยธรรม บอกถึงสิ่งที่ควรปฏิบัติ และละเว้นไม่ควรปฏิบัติ นำมาใช้เป็นความรู้เพื่อสั่งสอน แก่ผู้ฟังผู้อ่านให้เกิดความตระหนักรู้เป็นแบบอย่างผ่านพฤติกรรม การปฏิบัติตน การสร้างวีรกรรมของ ตัวละครต่าง ๆ เทพปกรณัมจึงเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในด้านพฤติกรรมและตัวบุคคล

สาระของงานประพันธ์ในรูปกวีนิพนธ์ที่ปรากฏอยู่ในงานเทพปกรณัม เป็นสิ่งที่ ‘อริสโตเติล’ (Aristotle) นักปรัชญากรีกวิเคราะห์พื้นฐานในเชิงคุณค่าและความสำคัญของกวีนิพนธ์ในหนังสือที่ เกี่ยวข้องกับรูปแบบงานเขียน ‘Poetics’ ว่า กวีนิพนธ์มีความเป็นปรัชญา คือมีความจริงจังในเชิงของ ความคิดและเรื่องราวที่น่าเสนอ (serious) จัดอยู่ในระดับที่เข้มข้นมากกว่าผลงานทางประวัติศาสตร์³³ เนื่องจากกวีนิพนธ์ต้องการนำเสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับ ‘สิ่งที่ เป็นสากล’ (universal) เป็นของ มนุษย์ชาติ มาจากความรู้ในระดับที่ลึกและสะท้อนถึงความเป็นจริงที่มากกว่า กวีนิพนธ์เสนอสิ่งที่ เป็นพื้นฐานในเรื่องของธรรมชาติมนุษย์ที่เกิดขึ้นกับทุกคน ในระดับที่ลึกกว่าความรู้ทางประวัติศาสตร์ เกิดขึ้นได้กับมนุษย์ทุกคนโดยไม่จำกัดเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ภาษาและพื้นที่ ในลักษณะการมีประสบการณ์ ร่วมกัน หรือประสบกับชะตากรรมในลักษณะที่มีความใกล้เคียงกันจนกระทั่งแบบเดียวกัน จึงมีระดับ ความแตกต่างไปจากการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ซึ่งทำได้เพียงแค่การเขียนหรือเลือกที่จะบันทึกถึง เรื่องราวหรือเหตุการณ์ นำเสนอเป็นกรณีเฉพาะของแต่ละบุคคล ชุมชน พื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบางช่วงเวลา (particular/uniqueness) ความรู้ทางประวัติศาสตร์ถูกจำกัด ด้วยเงื่อนไขของเวลาและสถานที่ ตลอดจนถึงสิ่งที่นักประวัติศาสตร์ได้มีประสบการณ์ ประวัติศาสตร์จึง ไม่ได้กล่าวถึงภาพรวมของมนุษย์อยู่ในระดับความคิดที่เป็นสากล นอกจากนี้ความแตกต่างที่ สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนมาจากการที่ประวัติศาสตร์ทำได้เพียงแค่การ (คัดเลือก) บันทึกเรื่องราว เหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นมา เรื่องที่ผ่านมาแล้ว (have happened) ขณะที่กวีนิพนธ์ให้ภาพถึงสิ่งที่ จะเกิดขึ้น (might happened) เกิดขึ้นภายใต้ความจำเป็น (necessity) ความน่าจะเป็น (probability)

³² Kirk.,Ibid., p. 23.

³³ Aristotle. (1996) Poetics Translated with an introduction and notes by Malcolm Heath. Harmondsworth : Penguin Books : 9 : 50a

กวีนิพนธ์จึงทำหน้าที่เสนอธรรมชาติมนุษย์ที่มีลักษณะความเป็นสากลมากกว่าประวัติศาสตร์ ซึ่งทำได้แค่เพียงเสนอธรรมชาติที่แสดงออกมาภายใต้เหตุการณ์ ในแต่ช่วงระยะเวลาที่ต่างกันออกไป

จากประเด็นที่กล่าวมาตีความความว่า ประวัติศาสตร์มุ่งให้ความสนใจศึกษาอยู่กับสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต กวีนิพนธ์ให้จินตนาภาพมองไปถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต คือสิ่งที่ยังไม่มี ความชัดเจนและแน่นอน แต่ก็ได้สร้างความหวังให้กับผู้อ่าน นอกจากนี้สำหรับอริสโตเติลรูปแบบกวีนิพนธ์ (poetic) ยังคงสถานะความสำคัญสะท้อนถึงธรรมชาติ ทั้งในด้านสัญชาตญาณและอารมณ์ความรู้สึกที่มีความซับซ้อนและละเอียดอ่อนกว่าของมนุษย์ ต่อสิ่งที่ตนเองเรียนรู้จดจำและเกิดความประทับใจ เป็นที่มาของ ‘การเลียนแบบ’ (imitation/mimesis) ‘ถอดแบบ’ (copy) มีความหมายถึงความพยายามในการรังสรรค์ ‘สิ่งที่เหมือนกัน’ (likeness) มี ‘ความคล้ายคลึงกัน’ (semblance) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในธรรมชาติ มนุษย์จึงเลือกหยิบใช้บทกวีเป็นสื่อกลาง (medium) ซึ่งตัวบทกวีประกอบด้วยเรื่องของ ‘จังหวะ’ (rhythm) และ ‘ท่วงทำนอง’ (melody) ที่มีความสอดคล้องกับพื้นฐานในเรื่องการเรียนรู้ ความอยากรู้อยากเห็น ช่วยให้ง่ายแก่การจดจำและการเสวยความสุข (pleasure)³⁴ ในแง่นี้กวีนิพนธ์จึงอยู่ในสถานะของการเป็นภาษาแรกเริ่มของมนุษย์ ที่สอดคล้องกับรูปแบบและวิธีการนำเสนอที่เป็นบทกวี หรือ ‘ร้อยกรอง’ (poetry) มีความเหมาะสมในการใช้งานเพื่อการขับกล่อม การขับร้องสรรเสริญ (ode) บทสวด (oath) ในงานพิธีกรรม แสดงออกถึงความเคารพบูชาต่อเหล่าเทพเจ้า (ritual and cult) สร้างให้เกิดบรรยากาศความเคร่งขรึม สร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วมให้กับผู้คนที่เข้าร่วมพิธี ที่มีความแตกต่างไปจากการนำเสนอในรูปแบบของ ‘ความเรียง’ หรือ ‘ร้อยแก้ว’ (prose) ซึ่งใช้กับการเขียนงานทางด้านประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวิทยาศาสตร์ เพื่อบรรยายให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจ

ในขณะที่ความรู้ด้านเทพปกรณัมถูกนำเสนออยู่ในรูปของ ‘ปัญญากวี’ (poetic wisdom)³⁵ คือการเน้นย้ำบอกให้ตระหนักถึงความรู้เรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในแบบ ‘เทวาปัญญา’ (divine wisdom) ในฐานะกำเนิดของปัญญาความรู้แรกเริ่มของมนุษย์ มีแหล่งที่มามนุษย์ได้รับมอบหรือประทานลงมา จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ผู้คนทั้งเกรงกลัวและให้ความเคารพบูชาโดยส่งผ่านมาทางเทพเจ้า หรือจากตัวของเทพเจ้าโดยตรง ทำให้ตัวเทพเจ้ากับความรู้และปัญญาเป็นสิ่งเดียวกัน โดยเริ่มต้นขึ้นจากเรื่องเล่าในแบบ ‘มุขปาฐะ’ (oral culture) ถ่ายทอดผ่านความทรงจำในรูปแบบของการท่องจำหรือคำสวด พระวจนะ (sacred words) จนถึงบทกลอนและในเชิงคติพจน์ (proverb) มอบแก่บุคคลผู้ที่เทพเจ้าคัดเลือกให้เป็นตัวแทน ในฐานะกระบอกเสียง (mouthpiece) หรือหากอยู่ในรูปของงานเขียน

³⁴Aristotle. Poetics : 9 : 51b.

³⁵Giambattista Vico. (2001) New Science. Principles of the New Science Concerning the Common Nature of Nations. Third edition. Translated by David Marsh with an introduction by Anthony Grafton. Harmondsworth : Penguin Books.

จะปรากฏอยู่ในรูปของตำราศักดิ์สิทธิ์ (sacred text/book)³⁶ เทพปกรณัมยังประกอบด้วยเนื้อหาหลักที่เป็นเรื่องราวในเชิงยกย่องสรรเสริญ ‘วีรกรรมของวีรบุรุษ’ (heroic deed) ‘ผู้เหนือมนุษย์’ (superhero) ‘มหาบุรุษ’ (great man) ในฐานะผู้สร้างบ้านแปงเมือง รวบรวมผู้คนที่เคยอยู่อย่างกระจัดกระจายมาอยู่ใต้กฎระเบียบเดียวกัน เป็นผู้นำผู้สร้างความเป็นปึกแผ่นทั้งกับแผ่นดินและผู้คน ผู้ปกครองทั้งในด้านความคิดและจิตวิญญาณ นำพาผู้คนในยามที่เกิดวิกฤตการณ์ จึงอยู่ในฐานะบุคคลผู้มีความโดดเด่นเหนือกว่าบุคคลทั่วไป ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม ความยุติธรรม ศักดิ์ศรี เกียรติยศ พร้อมด้วยความเด็ดเดี่ยว ความเข้มแข็ง ความกล้าหาญถือเป็นแบบอย่างให้กับผู้คนในรุ่นหลัง มีชีวิตที่ถูกทดสอบผ่านการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเผชิญหน้ากับปัญหาและอุปสรรคที่หนักหนาสาหัส แต่ก็สามารถฝ่าฟันเอาชนะผ่านพ้นชะตากรรมอันยากลำบากมีชีวิตอยู่รอด กระทั่งการเป็นแบบอย่างของการมีชีวิตที่ดี เพื่อให้ผู้คนร่วมยุคร่วมสมัยและยุคหลังทราบถึงผลงาน เกิดความทรงจำ การบันทึกเพื่อให้เกิดการจดจำไว้เพื่อเป็นแบบอย่าง เพื่อจะได้ไม่ลืมเลือน³⁷ ปรากฏอยู่ในรูปงานเขียนที่เรียกว่า ‘มหากาพย์’ (epic poetry) เช่นมหากาพย์รามายณะ มหากาพย์มหาภารตะ มหากาพย์กิลกาเมช (Epic of Gilgamesh) ของโลกฝั่งตะวันออก³⁸รวมไปถึงมหากาพย์อียิปต์กับโอดิสซีย์ของโลกฝั่งตะวันตก เป็นต้น

ส่วนความรู้ในรูปของเทพปกรณัมวิทยา ทำหน้าที่ตอบสนองความอยากรู้ของมนุษย์ในสี่ประเด็น เริ่มต้นด้วยเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของจักรวาล ด้านอภิปรัชญา (metaphysic) ซึ่งเป็นโลกที่อยู่เหนือขึ้นไปจากโลกทางผัสสะ สองเทพปกรณัมทำหน้าที่ทางสังคมช่วยในการเป็นที่มาของการบัญญัติกฎระเบียบ (law/order) ซึ่งถอดและถ่ายทอดแบบมาจากระเบียบใหญ่ที่เกิดขึ้นกับ ‘จักรวาล’ (cosmo) ประเด็นที่สาม ในทางสังคม (sociology) ทำหน้าที่ในเรื่องการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมตลอดจนปกติฐาน (norm) ในประเด็นสุดท้ายหน้าที่ของเทพปกรณัมคือการสั่งสอนอบรม การกลมกล่อม (pedagogical) ส่งผ่านมาจากเทพปกรณัม เป็นหน้าที่ในลักษณะเดียวกับที่นักวิเคราะห์การทำงานของจิตใต้สำนึกเรียกว่า ‘จิตวิทยา’ (psychological) คือการให้บทเรียนเป็นตัวอย่างสะท้อนผ่านเรื่องราว ประสบการณ์ที่ตัวละครแสดงพฤติกรรมและการปฏิบัติตน

³⁶เช่นคัมภีร์พระเวท พระคัมภีร์ของชาวยิวและคริสต์ศาสนา (Bible) พระไตรปิฎก ในฐานะคำสอนและคำสั่งในการปฏิบัติตนทั้งต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระเจ้า ตนเองและบุคคลอื่น เป้าหมายในชีวิตและชีวิตภายหลังความตาย

³⁷ในกรณีของกรีกโบราณ การยกย่องชื่นชมวีรกรรมของเหล่าวีรบุรุษ มหาบุรุษ คือรางวัลอันยิ่งใหญ่และสูงส่งเท่าที่มนุษย์ด้วยกันได้รับ คืออยู่ในสถานะความเป็นอมตะ (immortality) ความเป็นอมตะดังกล่าวมีขึ้นเฉพาะกับเหล่าเทพเจ้าเท่านั้น บุคคลที่ได้รับการยกย่องเชิดชูให้เป็นวีรบุรุษ ได้รับการบันทึก มีผู้คนรุ่นหลังจดจำกล่าวขวัญถึงวีรกรรม มีชื่อเสียงเรียงนาม ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ ความเป็นอมตะที่กล่าวมานี้จึงทำให้บุคคลมีสถานะใกล้เคียงกับเทพเจ้า (daimon : intermediate beings between gods and men)

³⁸เป็นของชาวบาบิโลน (Babylon) มีความสำคัญในฐานะเป็นวรรณกรรมเรื่องแรกของโลก

ที่เชื่อมโยงกับการทำงานของจิตใจ (psychic) ในส่วนที่ซ่อนลึกเชื่อมโยงกับการมีชีวิตในแต่ละขั้นตอนต่าง ๆ (stages of life)³⁹ ซึ่งในประเด็นสุดท้ายนี้เกิดขึ้นจากผลงานของ ‘ซิกมุนด์ ฟรอยด์’ (Sigmund Freud) นักจิตวิเคราะห์คนสำคัญ และที่สำคัญเทพปกรณัม ยังเป็นแหล่งที่มาของการสร้างกฎ (law) ระเบียบแบบแผน (order) การปฏิบัติตามคำสั่ง (obedience) การลงโทษทัณฑ์ในทางสังคมการเมือง การปกครอง ที่ฝ่ายผู้ปกครองสามารถอ้างอิงหยิบขึ้นมาใช้ในการสร้างความชอบธรรมให้กับสถานะอำนาจ บทบาทและหน้าที่ในสถานะของการเป็นผู้ปกครองดำเนินการและปฏิบัติต่อผู้ใต้ปกครอง อาจกล่าวได้ว่าเทพปกรณัมบ่งบอกถึงการที่แต่ละชาติพันธุ์มีความรู้ ความเจริญรุ่งเรืองในศิลปะ วิทยาการ แสดงออกถึงความเป็นอารยะ (civilized) ที่แตกต่างแยกออกจากเหล่าอนารยชน (barbarian)⁴⁰

สำหรับสิ่งที่ผู้ศึกษาได้จากการศึกษาเรื่องราวเทพปกรณัม คือการช่วยให้มองเห็นและเข้าใจถึงความคิดและบทบาทในเชิงโครงสร้างและหน้าที่ (structural-functional) ของเหล่าเทพเจ้า ในฐานะผู้สร้างทั้งจักรวาล โลก ให้กำเนิดสรรพสิ่งในธรรมชาติรวมไปถึงมนุษย์ การกำหนดและจัดระเบียบแบบแผนในโลกธรรมชาติ ลงมาสู่ระเบียบแบบแผนเพื่อใช้ปกครองและชี้แนะให้แก่มนุษย์ เป็นทั้งตัวแทนและแหล่งที่มาในเรื่องของความยุติธรรม คุณธรรม จริยธรรม ระเบียบแบบแผน กฎหมาย ซึ่งเป็นที่มาของความรู้รวมไปถึงศิลปวิทยาการในแขนงต่าง ๆ เช่น ไฟ อาวุธ การถลุงเหล็ก การศึกษา ภูมิปัญญา การรักษาโรค รูปแบบของพิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่การเกิด แต่งงาน พิธีศพ ชีวิต ภายหลังความตายและการทำศึกสงคราม ทั้งหมดนี้ที่กล่าวมานี้สร้างทั้งความเจริญและความเสื่อมให้แก่มนุษย์ซึ่งมาจากอำนาจ อิทธิพล การปฏิบัติตัวของเหล่าเทพเจ้าทั้งสิ้น ดังนั้นการศึกษาเทพปกรณัมวิทยา จึงมีความสำคัญช่วยให้เราเข้าใจถึงโครงสร้างทางความคิดการทำงานของสังคมและบทบาทหน้าที่ภายใต้โครงสร้างของสังคมการเมืองในยุคโบราณ เช่นโครงสร้างของความยุติธรรม ในแบบเทวยุติธรรม บทบาทหน้าที่ของเทพเจ้าในการคอยลงโทษผู้กระทำความผิด ให้รางวัลแก่ผู้ทำดี รวมถึง

บุคคลผู้ปฏิบัติตัวให้ความเคารพและเชื่อฟัง ซึ่งทั้งโครงสร้างและหน้าที่ต่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยง มีผลต่อกันในลักษณะที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้

³⁹Joseph Cambell. ‘Four Functions of Myth’ <https://www.jcf.org/learn/joseph-campbell-four-functions-of-myth>

⁴⁰Jacob Burckhardt. (2007) Judgements on History and Historians. With an introduction by Hugh Trevor-Roper. London : Routledge., p. 1.

ตารางเปรียบเทียบแสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างความรู้ทาง ‘ปรัชญา’ กับ ‘วรรณกรรม’⁴¹

ปรัชญา (Philosophy)	วรรณกรรม (Literature)
1. ความเป็นสากล (Universality)	1. มีลักษณะเฉพาะ (Particularity)
2. แสดงผ่านการใช้เหตุผล (Reason)	2. แสดงผ่านการจินตนาการ (Imagination) ผ่านระเบียบในเชิงสัญลักษณ์และอุดมคติ (Ideal Symbolic Order) ผ่านกระบวนการในขั้นแรกเริ่ม ด้านอารมณ์ความรู้สึก (Primary Process)
3. การถอยห่าง (Detachment) ออกจากสิ่งที่ศึกษาแยกความเป็นนักปรัชญาออกจากสิ่งที่ตัวเองคิด	3. เข้าไปเกี่ยวข้องจมอยู่ (Engagement) ในสิ่งที่ตนเองศึกษาหรือสร้างมันขึ้นมา
4. ผ่านรูปแบบญาณทัศนะ (Insight)	4. ผ่านอารมณ์ ความรู้สึก (Emotion)

วัตถุประสงค์การวิจัย

- เพื่อศึกษาถึงสถานะความสำคัญของความรู้ในรูปแบบเทพปกรณัม และความเชื่อมโยงที่มาจากความรู้ในรูปแบบเทพปกรณัม ส่งผลต่อความคิดทางสังคมการเมืองของชาวกรีกโบราณในลักษณะใด

- เพื่อศึกษาประเด็นที่มาและรูปแบบแนวคิดที่ได้ดำเนินการตรึงตรองสะท้อนย้อนไปถึง (reflection) เรื่องที่มา รูปแบบ ประเภทและลักษณะของความยุติธรรมและคุณธรรมต่าง ๆ ที่ถือปฏิบัติ ดำเนินอยู่ในลักษณะของความสอดคล้องและความขัดแย้ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงานของเฮสิียด ที่มีผลต่อความคิดของชาวกรีกและชุมชนการเมืองในยุคโบราณ รวมไปถึงบริบททางด้านสังคมการเมืองของชุมชนการเมืองกรีกโบราณกำลังอยู่ในระยะของการเปลี่ยนผ่าน ที่มีความเชื่อมโยงและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบความยุติธรรมและคุณธรรม

- เพื่อศึกษาเรื่องแนวคิดเผ่าพันธุ์มนุษย์ (myth of races) ในด้านของกำเนิด พัฒนาการ รายละเอียดเรื่องรูปแบบโครงสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่เกิดขึ้นในแต่ละยุค อะไรคือสาเหตุหลักสำคัญของความเปลี่ยนแปลงที่เป็นความเชื่อมโยงจากเผ่าพันธุ์หนึ่งไปสู่อีกเผ่าพันธุ์หนึ่ง และแนวคิดที่มีผลต่อความคิดทางสังคมการเมือง เช่นในเรื่องของ สภาวะสังคมแบบบรรพกาล (primitive society) แนวคิดของการเกิดชุมชนการเมืองที่ถึงพร้อมถึงความสุขสงบในอดีต (Golden Age) ความ

⁴¹Richard Eldridge. (2009) The Oxford Handbook of Philosophy and Literature. Edited by Richard Eldridge. Oxford : Oxford University Press., p. 5.

เป็นอยู่ของผู้คนที่เรียกว่า ‘สภาวะธรรมชาติ’ (state of nature) การใช้แรงงาน (หนัก) กำเนิดทรัพย์สินส่วนตัวและเข้าใจถึงรูปแบบในการถือครองทรัพย์สิน การใช้อำนาจเพื่อจัดสรร (allocation) และกระจาย (distribution) ทรัพย์สินไปให้แก่สมาชิกของสังคมการเมือง และผลของการถือครองทรัพย์สินที่มีต่อความสัมพันธ์มีผลต่อแนวคิดในเรื่องความยุติธรรมในฐานะกติกา หลักการ ระเบียบแบบแผนของการมาอาศัยอยู่ร่วมกันของผู้คนในชุมชนการเมือง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

- ช่วยให้เกิดความรู้ทางด้านรากฐานและเกิดความเข้าใจในการศึกษาความคิดทางการเมืองกรีกยุคโบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ทางเทพปกรณัม
- นำผลวิจัยไปพัฒนาในการเขียนเอกสารการสอนชุดวิชาทางด้านปรัชญาการเมือง ความคิดทางการเมืองของสาขาวิชารัฐศาสตร์ ทั้งในระดับปริญญาตรี โทและเอก
- ช่วยสร้างองค์ความรู้ทางด้านปรัชญาและความคิดทางการเมืองกรีกโบราณในประเทศไทย
- อิทธิพลทางความคิดของเฮเซียดที่ได้อ่านผ่านมีผลต่อความรู้ ความคิด โลกทัศน์ทั้งในระดับบุคคลและสังคมการเมืองในโลกยุคปัจจุบัน

นิยามศัพท์/นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

- ‘เทวากำเนิด’ (Theogony) หมายถึง ต้นกำเนิดและที่มาของเทพเจ้ากรีกโบราณ มีความเชื่อมโยงกับเรื่องของ ‘วงศ์วาน’ (genealogy) แสดงถึงความสัมพันธ์ในลักษณะความเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติระหว่างกันของเทพเจ้า แบ่งสมาชิกออกเป็นสองรุ่น (generation) ในรุ่นที่หนึ่งมีชื่อเรียกว่า ‘ไททัน’ (Titans) ตามอำนาจและรูปลักษณ์ มีจำนวนทั้งสิ้นสิบสององค์และรุ่นที่สองในชื่อเทพ ‘โอลิมเปียน’ (Olympians) มีจำนวนอีกสิบสององค์

- ‘ความยุติธรรม’ (justice/dike) สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ได้แบ่งการศึกษานิยามความหมายในเรื่องความยุติธรรมออกเป็นสี่ประเภท ได้แก่หนึ่ง ‘เทวยุติธรรม’ (divine justice) มีที่มาจากกรีกอ้างถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือเทพเจ้าที่ผู้คนบูชาให้ความเคารพ มีอำนาจและอิทธิพลเหนือมนุษย์รวมไปถึงการแสดงออกชัดเจนไว้ซึ่งความยุติธรรมผ่านการลงโทษ (divine punishment) รูปแบบที่สอง ความยุติธรรมภายใต้นิยาม ‘ผลประโยชน์ของผู้ที่แข็งแกร่งกว่า’ มีอำนาจเหนือกว่า (interest of the stronger) ดำเนินอยู่ในลักษณะของ ‘พลังกำลังคือความถูกต้อง’ (might is right) มีที่มาจากความสัมพันธ์การจัดการที่ปรากฏเกิดขึ้นระหว่างสิ่งต่าง ๆ ที่มีชีวิตอยู่ในโลกธรรมชาติ ผ่านแนวคิดในเรื่องของ ‘กฎธรรมชาติ’ (natural law) ความยุติธรรมในรูปแบบที่สาม ดำเนินอยู่ภายใต้ ‘คุณธรรม’ (virtue/arete) ในรูปแบบของการมีความรู้ที่บ่งบอกถึงคุณสมบัติเฉพาะ ความรู้ การปฏิบัติหน้าที่ การมีเป้าหมายเป็นไปเพื่อความดีงาม ความเป็นเลิศ และส่งให้บุคคลไปถึงความสมบูรณ์

แบบ (human excellence) รวมไปถึงการรู้จักความพอประมาณ (know moderation) ควบคุมไม่ให้ปฏิบัติตนไปในทางที่สุดโต่ง (extremely) ไปในทางที่มากเกินไป (excess) และน้อยเกินไป (deflect) และสี่ ความยุติธรรมที่ดำเนินอยู่ภายใต้กฎหมาย ทั้งในรูปแบบของการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี (customary law) และผ่านตัวบทกฎหมายที่ถูกบัญญัติหรือตราขึ้นโดยอำนาจของผู้ปกครอง (positive law) ที่มีผลใช้บังคับกับผู้คน แต่มักติดตามมาด้วยข้อสงสัยและการถกเถียงถึงอำนาจและความชอบธรรม ถึงความยุติธรรมในการอ้างอิงอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีและการบัญญัติขึ้นจากบุคคลที่มีอำนาจ อย่างไรก็ตามความยุติธรรมทั้งสองรูปแบบที่กล่าวมานี้ต่างก็ดำเนินอยู่ในลักษณะของการโต้เถียงหักล้างเกิดขึ้นมาตลอด

- **‘คุณธรรม’ (virtue/arete)** คือความรู้หลักพื้นฐานของชาวกรีกโบราณ คุณธรรมมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความคิดของผู้คนเพื่อให้รู้จักคุณค่าความสำคัญของตัวเอง การปฏิบัติตัวและวางตัวที่เหมาะสม (know thyself) รวมไปถึงการรู้จักบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมกับตนเอง คุณธรรมยังช่วยยกระดับให้บุคคลที่ชีวิตที่ดีและมีความสุข (human excellence) ขยายไปสู่การอาศัยอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในชุมชนการเมือง ทำให้เรื่องของคุณธรรมเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกและจะต้องพิจารณาควบคู่รวมไปกับเรื่องของความยุติธรรม คุณธรรมจึงเป็นความรู้ที่มีความสำคัญ ทั้งในระดับตัวบุคคลและระดับชุมชนการเมือง

- **‘เทพปกรณัมแห่งเผ่าพันธุ์’ (myth of races)** คือวิวัฒนาการของมนุษย์มีจำนวนทั้งสิ้นห้าเผ่าพันธุ์ เป็นการเล่าเรื่องถึงต้นกำเนิดและที่มาของมนุษย์ การบอกเล่าในรูปแบบของเทพปกรณัม (myth) ทำหน้าที่ในการย้อนกลับไปยังต้นกำเนิดมนุษย์ที่ข้อมูล หลักฐาน ข้อเท็จจริงและความรู้ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวิทยาศาสตร์ ไม่สามารถมีคำอธิบาย คือเป็นสิ่งที่เกินเลยอยู่นอกเหนือความสามารถที่องค์ความรู้ในรูปแบบที่กล่าวมาจะให้คำตอบได้ เทพปกรณัมแห่งเผ่าพันธุ์ให้รายละเอียดในรูปแบบและลักษณะการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในแต่ละยุค และสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละเผ่าพันธุ์ คำถามต่อการสูญสิ้นของเผ่าพันธุ์ที่มีมาก่อนหน้ามาถึงการกำเนิดขึ้นของเผ่าพันธุ์ใหม่ โดยศึกษาถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ปัญหา ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในแต่ละเผ่าพันธุ์ อีกทั้งความเชื่อมโยงในเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่และคุณธรรมที่เผ่าพันธุ์ก่อนหน้ามีผลต่อเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นตามมา เทพปกรณัมแห่งเผ่าพันธุ์มาจากวัตถุธาตุ (earth material) ที่มนุษย์ใช้เครื่องมือขุดขึ้นมาจากรักรธาติ ประกอบด้วยทองคำ (gold) เงิน (silver) สัมฤทธิ์ (bronze) และเหล็ก (iron) โดยเทพปกรณัมแห่งเผ่าพันธุ์จัดเรียงลำดับตามมูลค่าของวัตถุธาตุ เริ่มต้นด้วยเผ่าพันธุ์ทองคำ (race of gold) เผ่าพันธุ์เงิน (race of silver) เผ่าพันธุ์สัมฤทธิ์ (race of bronze) เผ่าพันธุ์เหล็ก (race of iron) แต่มีเผ่าพันธุ์พิเศษที่ไม่จัดอยู่ในสิ่งของประเภทเดียวกันคือเผ่าพันธุ์วีรบุรุษ (race of hero) ถูกใส่เข้ามาแทรกกันกลางระหว่างเผ่าพันธุ์สัมฤทธิ์กับเผ่าพันธุ์เหล็ก ทำให้มีความน่าสนใจทำให้ต้องศึกษาวิเคราะห์กันต่อไป

ระเบียบวิธีการวิจัย/วิธีการศึกษา

มีคำกล่าวที่ยังคงความหมายและความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิด (history of ideas) ว่า ‘อดีตคือดินแดนอันแปลกหน้า’ (the past is a foreign country) อุปมาถึงการเดินทางเข้าไปยังดินแดนที่เราไม่รู้จัก ไม่คุ้นเคยและไม่เข้าใจมัน ในแง่หนึ่งถือเป็นเรื่องของมนต์เสน่ห์ เป็นความแปลกประหลาด กลายมาเป็นความฉงนสนเท่ห์ (wonder) ที่อาจสร้างความตื่นตาตื่นใจ แต่ในอีกแง่หนึ่งทำให้เราเกิดความสับสน รู้สึกถึงความไม่เป็นมิตรและมีความแปลกแยกจากมัน เฉกเช่นปัญหา ความยากลำบากอันเกิดจากการศึกษาประวัติศาสตร์ ความรู้และศิลปวิทยาการของยุคอดีต มีเนื้อหารายละเอียดที่อัดแน่นไปด้วยข้อมูล เหตุการณ์ แนวคิด ภาษา ค่านิยมพร้อมด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ อีกมากมาย เป็นสิ่งที่สร้างความยากลำบากแก่การทำความเข้าใจ รวมไปถึงข้อจำกัดทางหลักฐานอ้างอิง ตลอดจน ‘ตัวบริบท’ (context) ซึ่งตั้งอยู่ห่างไกล จึงมีความแตกต่างไปจากผู้ศึกษาอย่างสิ้นเชิง การศึกษาความคิดของอดีตจะต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวัง เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ตัวบทและผู้เขียนมากที่สุด เป็นไปเพื่อป้องกันอคติ (bias) ความเข้าใจผิด (misunderstanding) การบิดเบือน (pervert) ที่เกิดขึ้นมาจากการศึกษาตีความ ทำให้มีความจำเป็นต้องศึกษา ‘เข้าใจอดีตอย่างที่อดีตเข้าใจตัวของมันเอง’ ซึ่งในความคิดของ ‘ฟรีดริช ชไลเอร์มาเคอร์’ (Friedrich Schleiermacher) ผู้ได้รับการยอมรับว่าเป็นบิดาศาสตร์แห่งการตีความสมัยใหม่ (hermeneutic) พิจารณาการตีความของยุคหลังอาจจะสร้างความเข้าใจอดีตได้ดีกว่าตัวของอดีตเอง เนื่องจากมีความรู้สร้างให้เกิดมุมมองที่หลากหลายขึ้นมา อย่างไรก็ตามทางด้าน ‘จูเลีย แอนนาส’ (Julia Annas) นักวิชาการทางด้านคลาสสิก กล่าวเตือนพร้อมทั้งตั้งข้อสังเกตในการศึกษาปรัชญาสมัยโบราณไว้ว่า ‘เมื่อผู้ศึกษาเริ่มต้นอ่านงานของนักปรัชญาสมัยโบราณเขาจะรู้สึกได้ว่าเป็นผู้ค้นพบมันเป็นคนแรก แต่เมื่อเขาพบว่าการแยกห่างจากสิ่งที่เขาอ่านไม่เพียงแต่ระยะห่างของเวลากว่าสองพันปี แต่ยังแตกต่างกันด้วยจารีตธรรมเนียมอันมากมายทั้งในเรื่องการอ่านและการเขียน’ ทำให้เขารู้ว่าไม่ได้ศึกษาปรัชญาโบราณจากสุญญากาศ แต่เป็นการศึกษาที่มีความเชื่อมโยง เช่นในเรื่องความรู้ทางด้านคุณธรรม การไม่อาจแยกความรู้ออกไปจากการปฏิบัติ และการใช้มันเป็นตัวแบบในการดำเนินชีวิตที่มีความแตกต่างไปจากยุคปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง⁴²

อย่างไรก็ตามการศึกษาอดีตที่มาในรูปของความรู้ในทางประวัติศาสตร์และศิลปวิทยาการ ยังคงมีความจำเป็น เหมือนกับคำกล่าวที่ว่าปัจจุบันเป็นหนี้ของอดีต เราไม่อาจเข้าใจปัจจุบันหากไม่ศึกษาเข้าใจอดีตมาก่อน อีกทั้งเพื่อจะารู้จักเข้าใจอดีตในแบบที่มันเคยเป็นมาและตระหนักว่า ความรู้ในเชิงศิลปวิทยาการที่มีความต่อเนื่องและถูกส่งผ่านมาในแต่ละยุคสมัยนั้น แม้ว่าจะผ่านความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงยุคสมัย แต่สุดท้ายแล้วมันก็ยังคงความหมาย ความสำคัญในฐานะความรู้

⁴²Julia Annas, *Ancient Philosophy : A Very Short Introduction*. (Oxford : Oxford University Press, 2000) , p. 36.

ภูมิปัญญาาร่วมกันของมวลมนุษยชาติ ในแง่ที่เป็นทั้งคำถามและคำตอบ (perennial question) หลักสำคัญของการอาศัยอยู่ร่วมกันในสถานะของสัตว์การเมือง (zoon politicon) อยู่ต่อไป

การวิจัยนี้เป็น ‘การวิจัยเชิงคุณภาพ’ (qualitative research) ซึ่งเป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) ด้วยรูปแบบและวิธีการศึกษาทาง ‘ปรัชญาการเมือง’ (political philosophy) เพื่อให้รู้ถึงที่มาของความรู้ทางปรัชญาการเมือง ประเด็นเรื่องความยุติธรรม คุณธรรม ทางสังคมการเมือง พื้นฐานด้านธรรมชาติทางนิสัย อารมณ์และความรู้สึกในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ ที่แสดงออกมาเมื่อมาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างเทพเจ้าผู้ปกครองกับมนุษย์ในฐานะผู้ใต้ปกครองพร้อมหาสาเหตุของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชีวิตมนุษย์และสังคมการเมือง ผสมผสานเข้ากับวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง (history of political thought) ซึ่งมีกระบวนการดำเนินการแยกออกมาเป็นการวิจัย ‘เอกสารในขั้นต้น’ (original text) ได้แก่งานเขียนต่าง ๆ ของเฮเซียด ไปพร้อมกับผลงานของนักปรัชญา นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญที่ดีความและได้รับอิทธิพลมาจากงานของเฮเซียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามในการศึกษาถอดความหมายเชิงนัย (connotation/implication meaning) ที่ซ่อนตัวอยู่ในงานเขียนคลาสสิก (esoteric) ประกอบเข้ากับการศึกษางานเขียนในลักษณะของการตีความ (interpretation text/secondary text) ในแบบลงลึกไปยังตัวบทอย่างเคร่งครัด (close reading) และการวิจัยเอกสารชั้นรอง ของนักวิชาการด้านปรัชญาการเมืองคลาสสิกเข้ามาพิจารณาประกอบ เพื่อช่วยในการทำความเข้าใจตัวเนื้อหาหลักได้ชัดเจนเพิ่มมากขึ้น (understanding text) รวมไปถึงการเข้าถึงความหมายที่ใกล้เคียงกับความจริง (true meaning) ของตัวเนื้อหาหลักหรือความตั้งใจของผู้ประพันธ์ (author’s intention) ผ่านการศึกษาในรูปแบบของ ‘การตั้งวางตัวบทภายใต้บริบทที่เหมาะสม’ (locate a text within its appropriate context)⁴³ ทำให้มีความจำเป็นต้องศึกษา ‘ตัวบท’ ควบคู่ไปกับ ‘บริบท’ โดยไม่อาจจะละเลยด้านใดด้านหนึ่งไปได้ โดยการศึกษาความคิด ความรู้ ภูมิปัญญาจากยุคอดีตเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินไปพร้อมกับการศึกษาตัวผลงาน ตัวผู้เขียนและตัวบริบทไปพร้อม ๆ กัน

จากเหตุผลความเป็นมาในข้างต้นจึงใช้รูปแบบการศึกษาใน ‘เชิงบริบท’ (contextual dependent) โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริบทแวดล้อมทางความคิดและภูมิปัญญา (idea/concept and intellectual) ในรูปแบบของการวิเคราะห์เหตุการณ์ ที่มีความเชื่อมโยงกับเงื่อนไขและปัจจัยทางประวัติศาสตร์และสังคม เพื่อเป็นการเสริมความเข้าใจในตัวเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น การค้นหาความหมายดั้งเดิมที่ดำเนินอยู่ภายใต้บริบทพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ในช่วงระยะเวลาที่งานเขียนชิ้นนั้นพัฒนาและเกิดขึ้นมา ความเชื่อมโยงและสัมพันธ์ระหว่างนักปรัชญาการเมืองกับเหตุการณ์ทางสังคม

⁴³ Quentin Skinner. (2010) The Foundations of Modern Political Thought. Volume 1 : The Renaissance. Cambridge : Cambridge University Press., p. xiv.

การเมือง ตลอดจนเจตจำนง (intention) ของผู้เขียน โดยเป้าหมายของการวิจัย คือความพยายามในการตีความเพื่อทำความเข้าใจอดีตหรือสิ่งที่เคยเกิดขึ้นมา ให้มีความใกล้เคียงกับการที่อดีตเข้าใจตัวมันเอง เพื่อลดความคลาดเคลื่อน มีสาเหตุมาจากการไข่มุมมอง โลกทัศน์ ทศนคติ อารมณ์ ค่านิยม และความรู้สึกของผู้วิจัย ที่มีชีวิตอยู่ห่างไกลจากความรู้ที่กำลังศึกษาอยู่ ตลอดจนลดลงให้เหลือหรือเกิดขึ้นในระดับที่น้อยที่สุดเท่าที่จะสามารถกระทำได้ หากกล่าวในภาษาของ ‘ฮันส์-จอร์จ กาดาเมอร์’ (Hans-Georg Gadamer) การตีความคือรูปแบบของ ‘การสานเสวนา’ (dialogue) คือความพยายามใน ‘การเชื่อมขอบฟ้าทางความรู้’ (fusion of horizon) ช่วยให้แต่ละฝ่ายก้าวเดินออกจาก ‘ขอบฟ้าความรู้ที่ปิดเฉพาะ’ (closed horizon) หรือ ‘ขอบฟ้าส่วนบุคคล’ (personal horizon) ให้เกิดการเปิดขยายออกไปยังขอบฟ้าอื่น (broader context) ทั้งนี้เป็นไปเพื่อลดความมีอคติ (prejudice) การตั้งมั่นที่เกิดขึ้นก่อนหน้า (predisposition) และสร้างให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน (shared understanding)⁴⁴

ซึ่งวิธีการศึกษาดังที่กล่าวมานี้มีความสอดคล้องกับ ‘Anthony Grafton’ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ภูมิปัญญา (intellectual history) ซึ่งตั้งข้อสังเกตถึงการศึกษาความคิดของอดีตอย่างน่าสนใจว่า สิ่งโบราณควรจะอ่านภายใต้ ‘จิตวิญญาณเฉพาะ’ (particular spirit) เพื่อจะได้เรียนรู้ว่าพวกเขามีความคิดและปฏิบัติตัวอย่างไร ในฐานะที่มันเป็นสิ่งซึ่งไม่มี ไม่ได้เกิดขึ้นกับพวกเรา (หมายถึงคนที่ศึกษา) อีกทั้งในความคิดของเราต่อสิ่งที่ผู้คนในอดีตควรมีความคิดและกระทำมันลงไป โดยก่อนที่เราจะพิจารณาเพื่อตัดสินอดีต เราต้องตั้งคำถามว่าเขาเรียนรู้อย่างไรและเคารพธรรมเนียมประเพณีอย่างไร (cultural bound) หลังจากที่เรารู้สิ่งดังกล่าวอย่างถูกต้องเหมาะสม (properly) แล้วถึงจะลงมือพิจารณาตัดสินตามมา แต่หากว่าการตัดสินเกิดขึ้นมาก่อนความรู้ (judgement precedes knowledge) เราจะคิดว่าต้องค้นพบสิ่งเราชอบในสิ่งที่เราศึกษา ไม่ใช่สิ่งที่มันมีอยู่จริง และเราก็จะเกิดการบิดเบือน (twist) ทุกสิ่งที่ผู้คนในยุคอดีตคิดหรือพูดตามที่เราคิด ในประวัติศาสตร์ หนังสือ เป็นภาพลักษณ์ที่ผู้ศึกษาวิจัยมีความคิด (อคติ) ล่วงหน้าเอาไว้แล้ว ทำให้ประโยชน์ที่จะได้รับการศึกษาอดีตน้อยลง จนถึงขั้นของการตีความผิดและความเข้าใจผิดเกิดขึ้นมา ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่ผู้ศึกษาเรื่องราวความรู้ ความคิดในอดีตควรระมัดระวังและให้ความสำคัญ⁴⁵

⁴⁴Hans-Georg Gadamer. (2004) second and revised edition. Truth and Method. Translated revised by Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall. New York : Continuum., pp. 87-89.

⁴⁵Anthony Grafton. (2007) What was History? Cambridge : Cambridge University Press., p. 19.

การศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้จัดแบ่งเนื้อหาออกตามประเด็นหลักดังต่อไปนี้
 หนึ่ง ความหมายและความสำคัญในการศึกษาและความรู้ในเชิงเทพกรณัมและเทพกรณัมกรีกโบราณ

สอง ปัญหาที่มา ความหมายและความสำคัญในการศึกษาความคิดทางสังคมการเมืองเฮเซียดสาม กล่าวถึงพัฒนาการและพลวัตในเชิงบริบททางประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาของอารยธรรมกรีกโบราณ ในช่วงก่อนหน้าและร่วมสมัยกับเฮเซียด

สี่ ดีความวิเคราะห์เนื้อหา ความรู้ผลงานของเฮเซียด ทั้ง ‘Theogony’ และ ‘Works and Days’ ที่ดำเนินอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดในเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมือง กรอบความคิดในเรื่องความยุติธรรมประเภทต่าง ๆ รวมไปถึงความรู้ในเรื่องคุณธรรมที่ต้องวิเคราะห์ควบคู่ไปกับแนวคิดในเรื่องความยุติธรรม

ห้า ดีความวิเคราะห์การเรียงลำดับเทพกรณัมเผ่าพันธุ์มนุษย์ มีจำนวนทั้งสิ้นห้าเผ่าพันธุ์ โดยใช้รูปแบบวิธีการวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบถึงกำเนิดที่มา การดำเนินชีวิต การสูญหาย ชีวิตภายหลังความตาย

หก เป็นประเด็นอิทธิพลทางความคิดในด้านต่าง ๆ ของเฮเซียด ที่ส่งผลต่อมายังความคิดและโลกทัศน์ทางสังคมการเมืองในยุคหลัง

